

Mokarsagar Wetland

Celebration of Biodiversity, Conservation and Hope

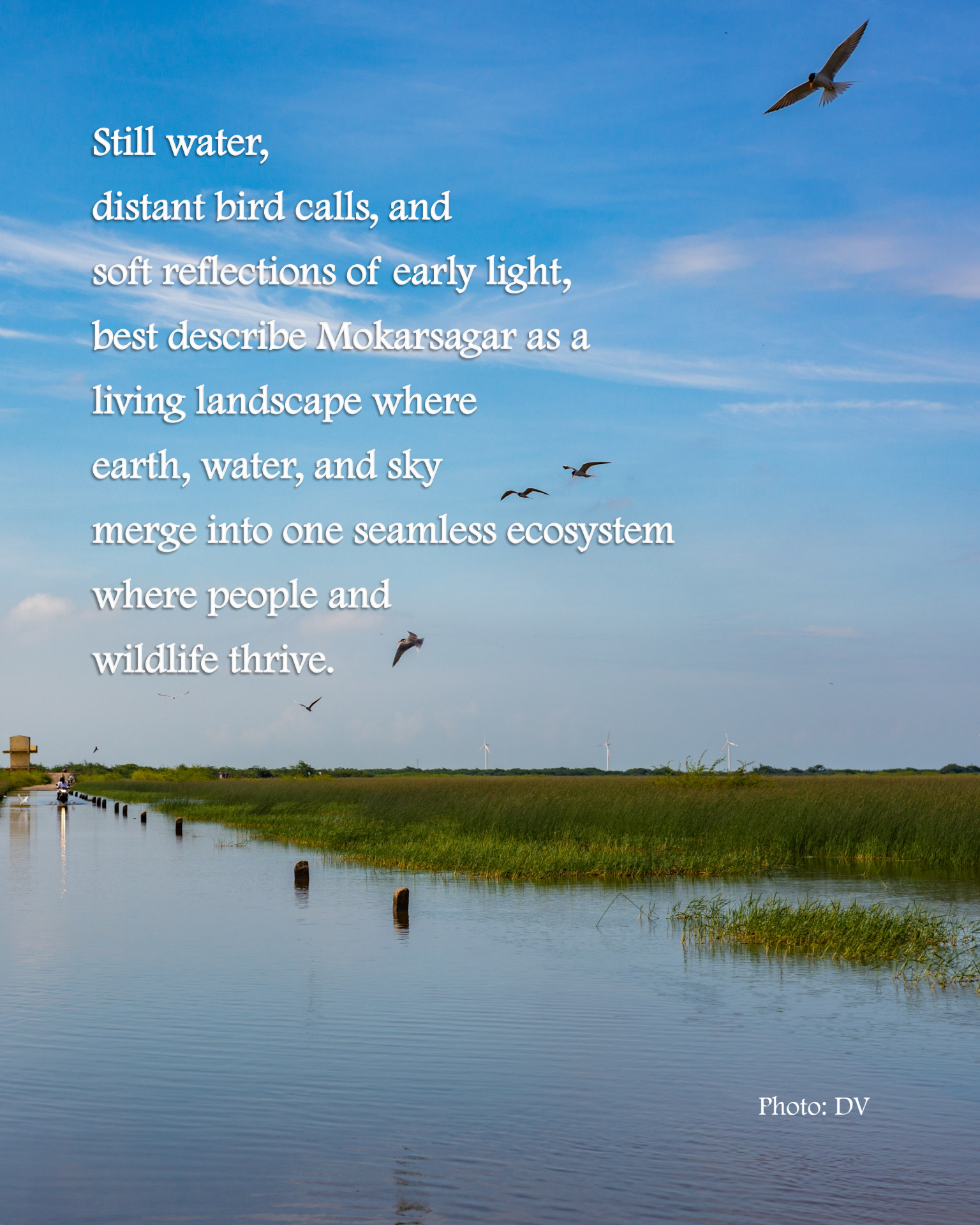

Dedicated by
Mokarsagar Wetland Conservation Committee
Porbandar

About us

- ♦ Mokarsagar Wetland Conservation Committee (MWCC) is a registered NGO.
- ♦ The committee was formed in 2015 with the objective of working towards the recognition of Mokarsagar wetland complex of Porbandar.
- ♦ **The strategic goals of the MWCC are**
 - ♦ Participate in Asian Waterbird Census annually.
 - ♦ To identify Porbandar's wetlands of international importance and maintain the ecological character of wetlands through conservation and wise use.
 - ♦ Increase scientific understanding of wetland ecosystems and their management requirements.
 - ♦ Encourage strong partnerships between community members and MWCC, other organisations and Forest Department.
- ♦ **Funded by:** Bhaskar Thankey
- ♦ **Written by:** Dr Dhaval Vargiya
- ♦ **Photos by:** Aditya Gajjar, Bhaskar Thankey, Dr Dhaval Vargiya, Sunil Zungiwala, Vikrantsinh Zala, and Vishal Dave (also mentioned as AG, BT, DV, SZ, VZ, & VD)
- ♦ **Cover page photo:** Bhaskar Thankey
- ♦ **Publication Year:** 2025
- ♦ **Publisher:** Mokarsagar Wetland Conservation Committee

www.mokarsagar.org

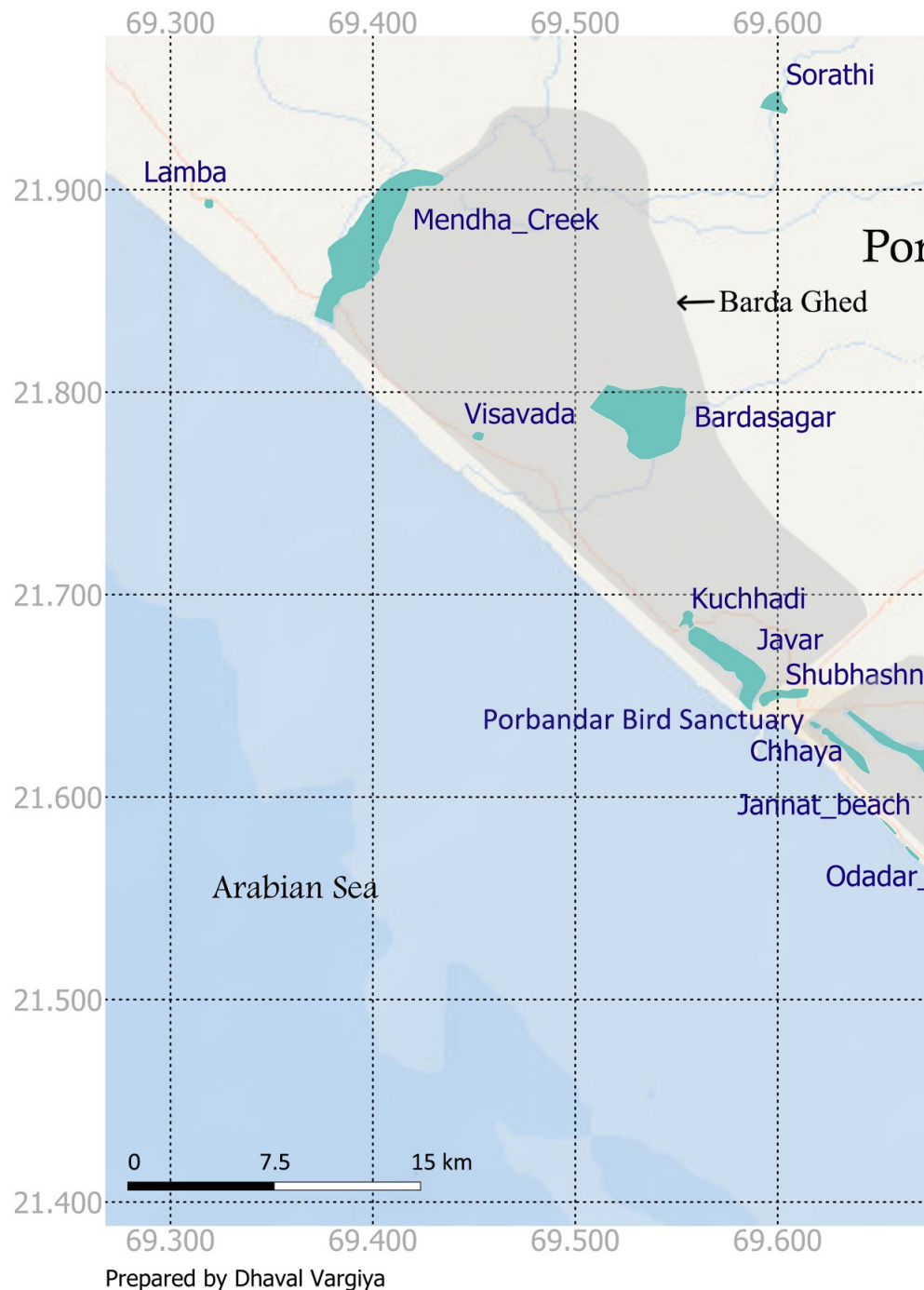
A wide-angle photograph of Mokarsagar, a coastal wetland. The foreground is dominated by calm, still water reflecting the sky. In the middle ground, there are dense patches of green reeds and grasses. Several birds, likely terns, are captured in flight across the sky. In the far distance, a line of white wind turbines is visible against the horizon. On the left side, a small wooden structure and a path lead into the water.

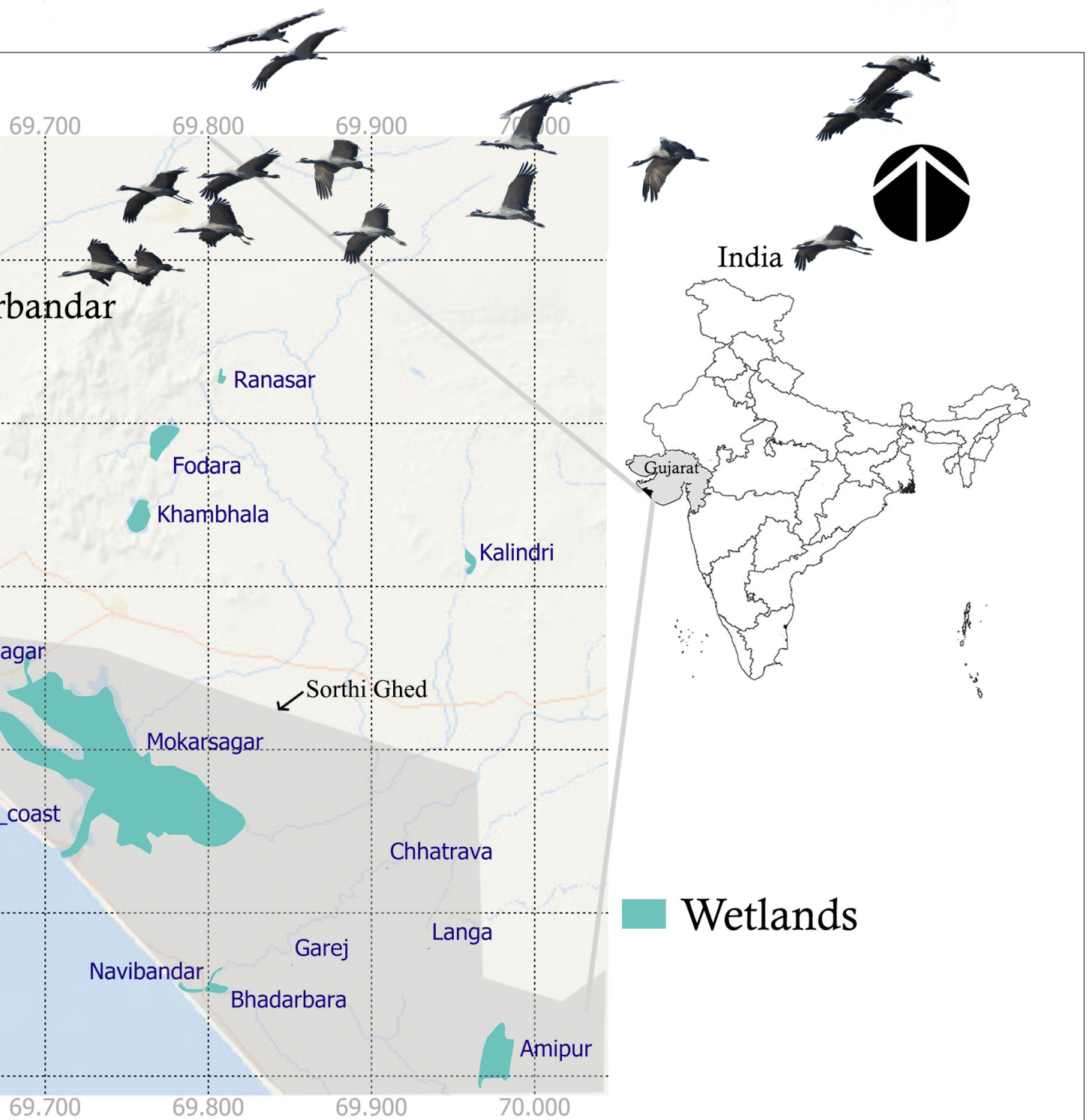
Still water,
distant bird calls, and
soft reflections of early light,
best describe Mokarsagar as a
living landscape where
earth, water, and sky
merge into one seamless ecosystem
where people and
wildlife thrive.

Photo: DV

Where water flows... and birds migrate

- ♦ Porbandar is blessed by network of wetlands. It includes Medha Creek, Kuchhadi, Subhashnagar, Zavar, Karly I and II, Vanana, Dharampur, Gosabara, Bhadarbara, Mokarsagar, Amipur wetlands and many more.
- ♦ Together, they form a vast mosaic of water bodies, seasonal floodplains, and mangroves spread across hundreds of square kilometers.
- ♦ This interconnected system supports both freshwater and brackish water habitats.

Together, these water bodies create critical habitats for migratory birds and support regional biodiversity.

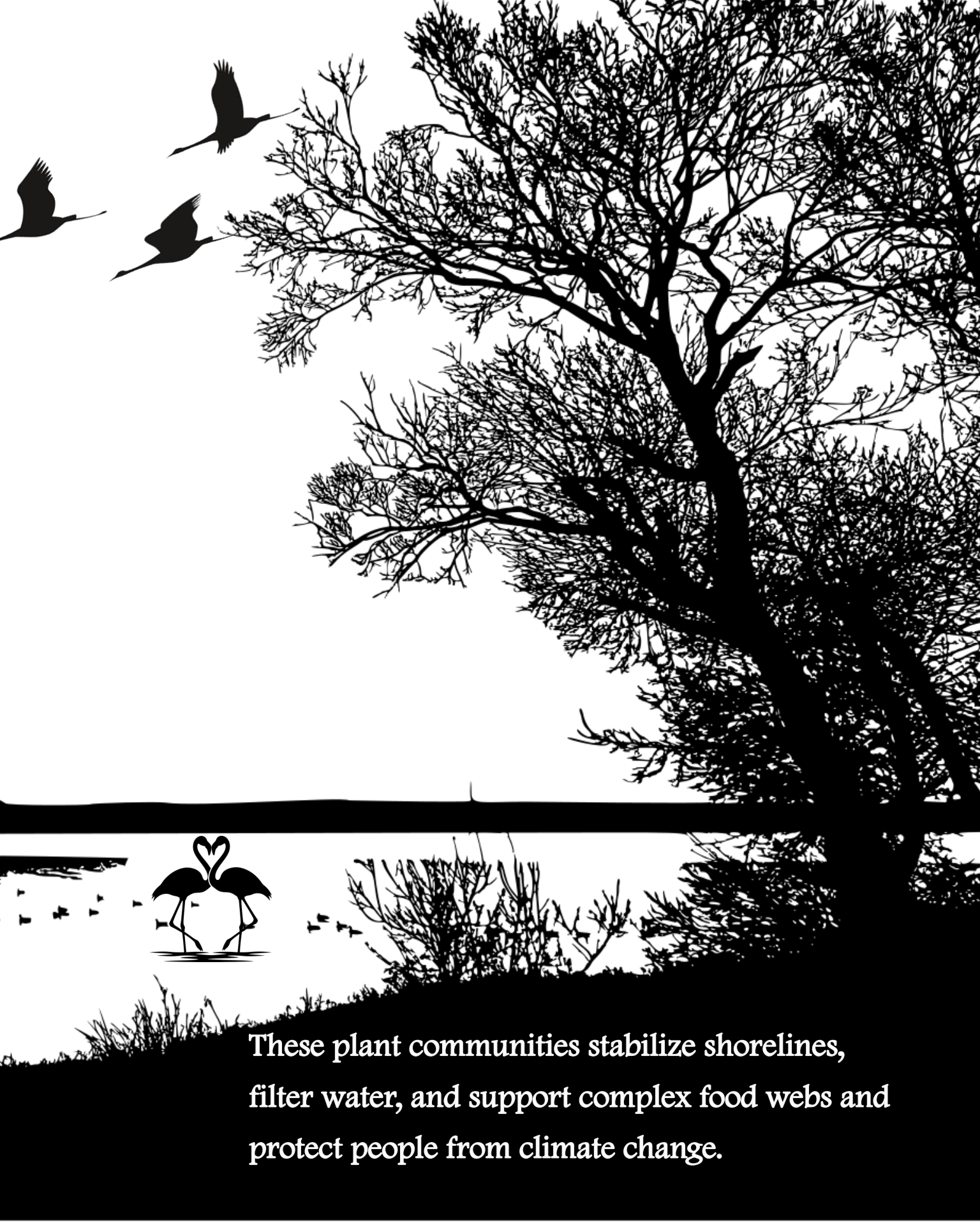

The open water area expands dramatically after the monsoon compared to the pre-monsoon season, reflecting the dynamic and living nature of this landscape.

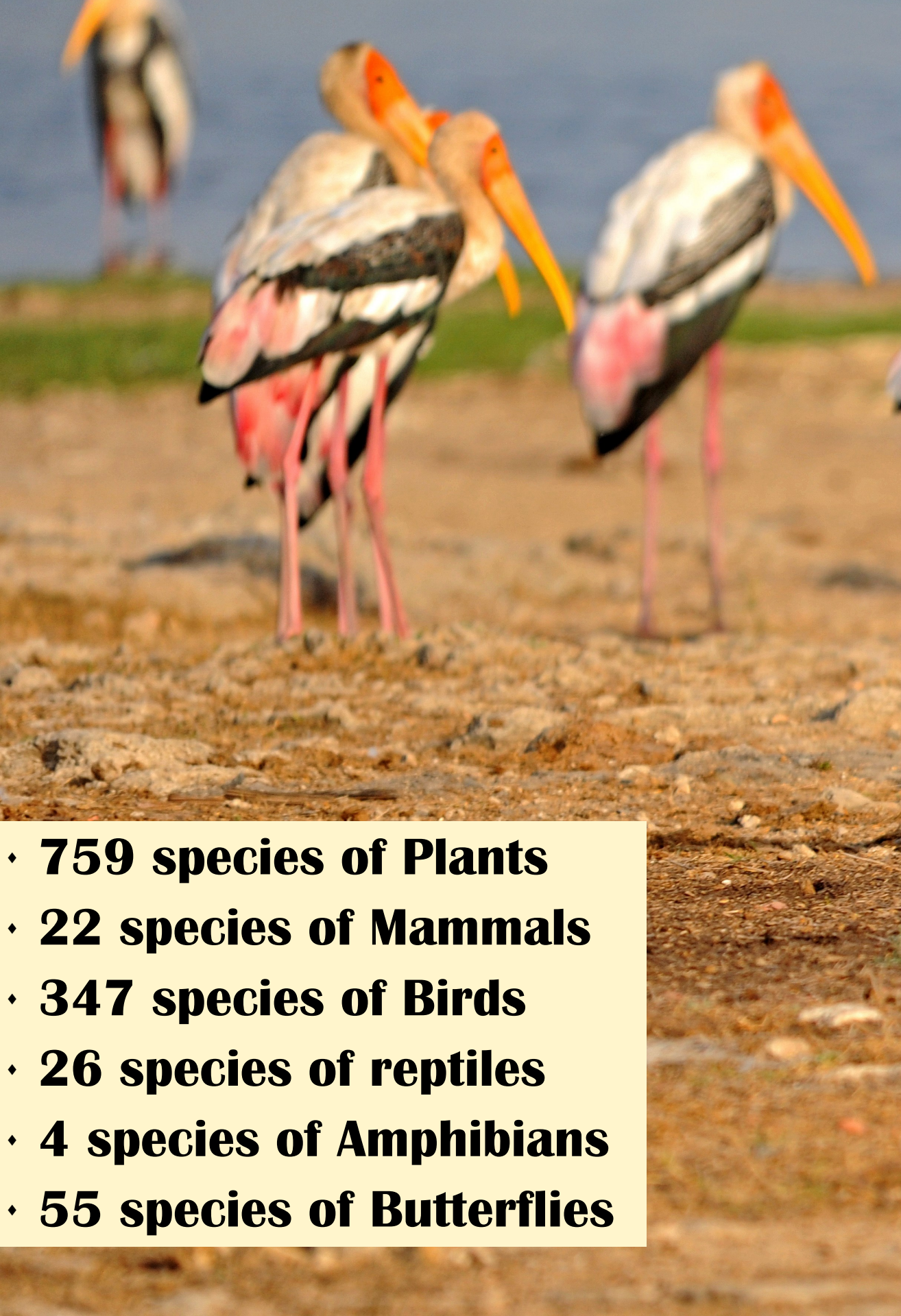

There are distinct vegetation zones such as mangroves along tidal edges and macroalgae and aquatic plants in shallow waters.

These plant communities stabilize shorelines,
filter water, and support complex food webs and
protect people from climate change.

A Lifeline for Life — Biodiversity at Porbandar

-
- A photograph of several Masked Boobies (Sula leucogaster) standing on a sandy beach. The birds have white plumage with black wings and tails, and a distinctive black mask around their eyes. They have long, straight, yellow-orange bills. The background is a soft-focus view of the ocean and a cloudy sky.
- **759 species of Plants**
 - **22 species of Mammals**
 - **347 species of Birds**
 - **26 species of reptiles**
 - **4 species of Amphibians**
 - **55 species of Butterflies**

- ♦ **Mokarsagar supports an extraordinary diversity of birds including resident, migratory, and passage migrants.**
- ♦ **The wetland is especially important for waterbirds, shorebirds, raptors, and large congregatory species.**

Birdlife...

Left side

- ♦ Lesser Flamingos: an adult feeding young one (top)
- ♦ Five Masked Boobies, a rare congregation anywhere in India but, not in Porbandar

Right side

- ♦ River Terns fighting over one fish (top)
- ♦ Pied Avocets

(All photos: Vikrantsinh Zala)

Birdlife...

Left side

- ♦ Red-necked Falcon and Long-tailed Shrike (top)
- ♦ A stand of egrets

Right side

- ♦ A flock of Painted Storks (top)
- ♦ Little Stint

(All photos: Aditya Gajjar)

Birdlife...

Left side: Indian Green Bee Eater (top) and Small Pratincole

Right Side: Short-toed Snake Eagle (All Photos: Bhaskar Thankey)

Birdlife...

Left side: Eurasian Marsh Harrier

Right Side: Indian Paradise Flycatcher

(All Photos: Bhaskar Thankey)

Birdlife...

Left side: Great Crested Grebe and **Right Side: Pheasant-tailed Jacana**
Double Spread: Flock of Great White Pelicans

(All Photos: Sunil Zungiwala)

Birdlife...

Left side: Grey Heron (top L), Common Snipe (top R), Wood Sandpiper (bottom L), Isabeline Shrike (bottom R) (Photos: Vishal Dave)

Right Side: Bluethroat

(Photo Bhaskar Thankey)

Cranes, Porbandar, and People

Every year in winter, Porbandar hosts world's highest number of wintering Demoiselle Cranes.

Left side: Cranes and People (Photo: Sunil Zungiwala).

Right side: Crane Rescue by Paresh Pitroda (Photo: GWCS)

Double Spread: Panorama of Cranes

(Photo: Dr Dhaval Vargiya)

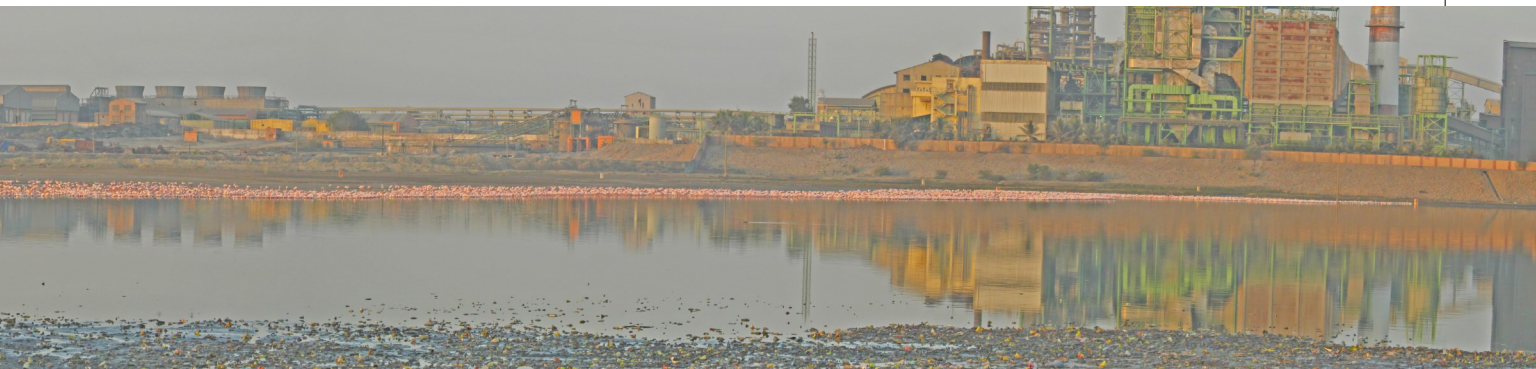

Flamingos and Porbandar

Flamingos are found in abundance in the vicinity of the human habitation in Porbandar. April to June is the courtship time for flamingos in which they perform the most stunning and beautiful dance. To celebrate this spectacular natural history event, MWCC organises “Pink Celebration”.

Photos by Dr Dhaval Vargiya

(Photo: Dr Dhaval Vargiya)

Rare sightings from Porbandar...

Left Page

Top: Alpine Swift (Photo: VZ)

Bottom: Indian Blue Robin

(Photo:DV)

Top: Eurasian Honey
Buzzard, a first record of
India
Bottom: Slaty-breasted Rail
(Photos: DV)

Rare sightings from Porbandar...

Left Page

Top: Mallards

Bottom: Indian Skimmer

(Photo:VZ)

Right Page

Great Bittern (Photo:DV)

Vikramjit Zala

Conservation and Hope...

Farmers dependent on seasonal freshwater, local bird guides, and community members have protected Mokarsagar and its birds for generations. Their knowledge and livelihoods are deeply linked to the health of the wetland.

Photos: Dr Dhaval Vargiya

Bird count **2024** in collaboration with Bird Conservation Society of Gujarat recorded up to nearly ten lakh birds across Porbandar wetlands in a single

#	Bird Family	Mokarsagar	Chhaya	PBS	Kuchhadi
1	Grebes	201	2705	164	10
2	Pelicans	5034	3	0	430
3	Ducks and Geese	36544	18275	959	1550
4	Rails, Coots, Crakes	6731	9055	709	250
5	Jacanas	25	0	0	0
6	Cormorants	1107	131	17	215
7	Herons, Egrets, Bitterns	2261	129	40	487
8	Storks	368	14	9	250
9	Ibises & Spoonbill	2251	117	38	936
10	Flamingos	25628	2032	51	6200
11	Cranes	16488	84	36	4214
12	Waders- Shorebirds	5765	1825	347	635
13	Gulls and Terns	17676	1705	21	3488
14	Kingfishers	81	4	0	8
15	Wagtails & Pipits	94	2	1	11
16	Raptors	66	6	2	7
17	Others	575	18	11	35
		1,20,895	36,105	2,405	18,726

at, Forest Department and partially funded by Saurashtra Chemicals have
 gle season, including cranes, ducks, flamingos, and many other groups.

Javar	Mendha Creek	Bardasagar	Amipur	Total
5	30	2336	115	5,566
650	2891	701	1282	10,991
69	110013	21320	24401	2,13,131
15	9569	5179	236	31,744
0	0	265	11	301
1	384	3514	779	6,148
702	805	4863	405	9,692
500	193	148	1174	2,656
227	649	1298	1368	6,884
32580	121830	1825	4693	1,94,839
7	368987	5163	518	3,95,497
936	15660	5277	1723	32,168
3806	15072	1034	4523	47,325
8	27	110	11	249
3	22	69	163	365
1	21	37	14	154
1	15	907	86	1,648
39,511	6,46,168	54,046	41,502	9,59,358

Bird count 2025 in collaboration with Bird Conservation Society, Saurashtra Asian Waterbird Census is being conducted in Porbandar

a Society of Gujarat, Forest Department and partially funded by
tra Chemicals.

bandar Wetlands since 2015 every year without a break.

AWC 2025 at Porbandar Photo: Arvind Ramdas

April to June is the courtship time for flamingos in which they perform the most stunning and beautiful dance. To celebrate this spectacular natural history event, MWCC organises “Pink Celebration”.

Photo: Vraj Mistry

Eco-Tourism and Vision – Tomorrow’s Path

Multiple Ecotourism and Birdwatching Guide Trainings have been organised in Porbandar district from 2013 to 2024.

- ♦ The latest one was sponsored by Saurashtra Chemicals (A division of Nirma Limited), organized by Bird Conservation Society of Gujarat and supported by Porbandar Forest Division.
- ♦ After training and field test, 12 trainees were sort listed from a list of 20. Binoculars were also distributed along the trainees for learning bird identification and leading tours. The training was divided in five modules and field work including exposure visit to Sasan Gir.

Photos: Nayan Thanki (left) and Sarman Ratiya (Right)

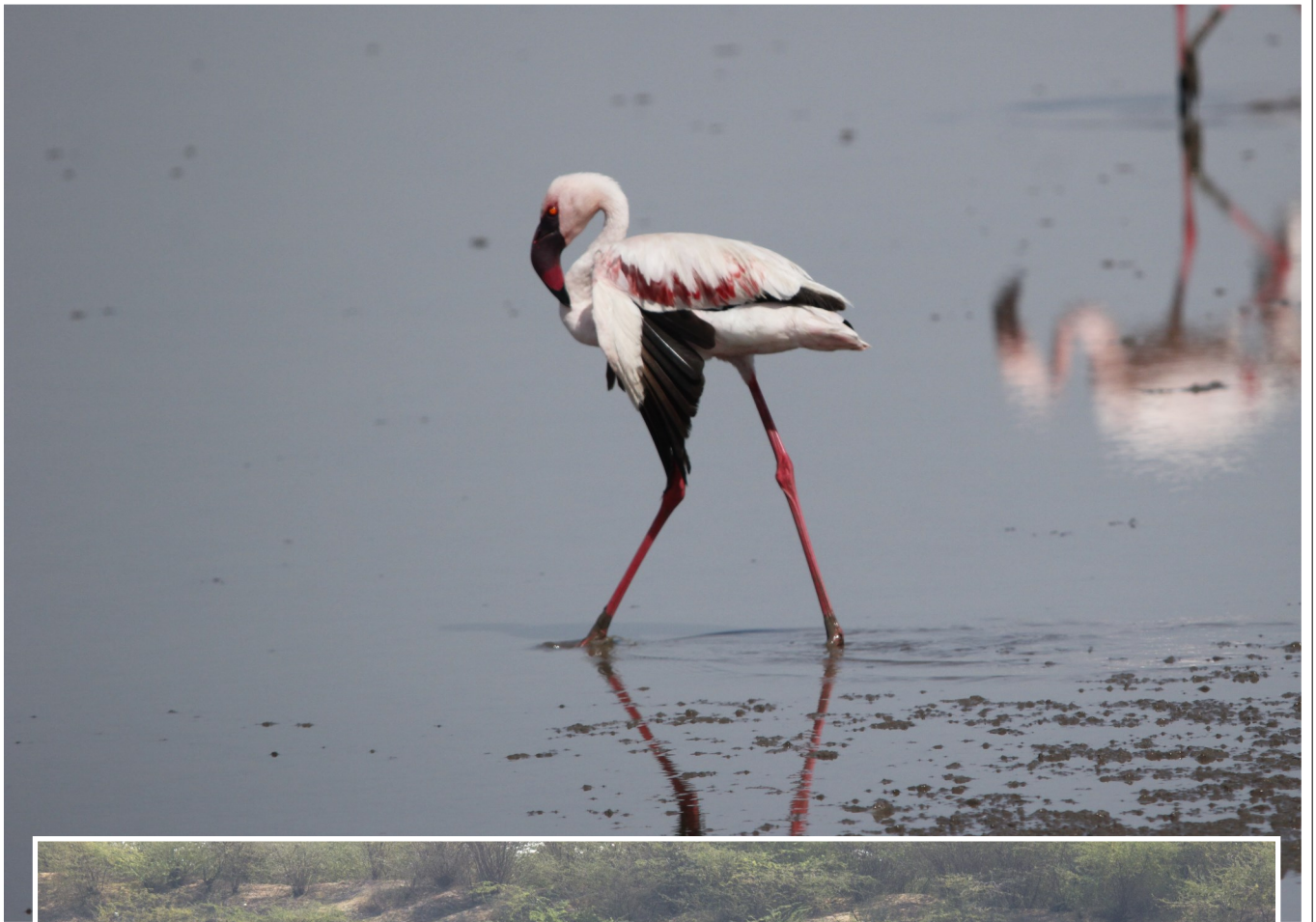

Threats and Challenges — Fragility of Wetlands

Of the 23 Porbandar wetlands surveyed during a doctoral research from 2015 to 2022, 12 faced one or multiple threats. Including Pollution by pesticides & fertilisers; Eutrophication/algal blooms on surface water; Cutting/clearance of aquatic vegetation, Pond deepening; feral dogs; and electrocution by cables.

Photos by Dr Dhaval Vargiya

પોરબંદરના જળપ્લાવિત વિસ્તારોમાં કલબલાટ કરી રહેલા ફ્લેમીંગોની તસવીર.

પક્ષી તજજ્ઞો આપશે ફ્લેમીંગો વિશે અનેરી જાણકારી પોરબંદરમાં યોજાશે ફ્લેમીંગો ફેસ્ટીવલ ‘પિન્ક સેલીબ્રેશન’

પોરબંદરને સુરખાબી નગરી તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે કેમ કે અહીંયા હજારોની સંખ્યામાં લેઝર ફેલમીંગો અને ગ્રેટર ફ્લેમીંગો સહિતના પક્ષીઓ મુખ્ય રસ્તાથી માત્ર ૫ મીટરના અંતરે

ખૂબ નજીકથી નિહાળવા મળે છે, અહીંના જળપ્લાવિત વિસ્તારમાં અત્યારે હજારો લેઝર ફ્લેમીંગોનો કલબલાટ સાંભળવા મળે છે ત્યારે બે દિવસના ફ્લેમીંગો ફેસ્ટીવલ ‘પિન્ક સેલીબ્રેશન’ નું મોકરસાગર કમીટી દ્વારા આગામી શનિ - રવિ આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

પક્ષીપ્રેમીઓમાં રોમાંચ: ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, હરીયાણા, રાજસ્થાનના પક્ષીવિદો જોડાશે: મોકરસાગર કમિટી દ્વારા આયોજન

પોરબંદરમાં તા. ૨૭ મે ના રોજથી પિન્ક સેલીબ્રેશન - ૨૦૧૭ નો પ્રારંભ થશે. જેમાં છાયાની સ્વામીનારાયણ હાઈસ્કૂલના લોકવિજ્ઞાન કેન્દ્ર ખાતે સવારે ૯ થી ૧૦ રજીસ્ટ્રેશન બાદ ૧૦ કલાકે મોકરસાગર કમીટીના તજજ્ઞ દ્વારા ફ્લેમીંગોના ડાન્સ અંગે પ્રેઝન્ટેશન આપવામાં આવશે. ત્યારબાદ ગુજરાતના પક્ષીઓ વિશે, પોરબંદર વિસ્તારના પક્ષીઓ વિશે માહિતી અપાશે. પક્ષીઓની ઓળખ સહિતની જાણકારી આપશે. સાંજે ૫ વાગ્યે બર્ડ રીન્જીંગ રજૂ કરાશે ત્યારબાદ છાયાના વેટલેન્ડમાં ક્વીક બર્ડીંગ પ્રસ્તુત થશે. અને સૌ પાર્ટીસીપન્ટ તથા પક્ષીવિદો પક્ષીઓની ઓળખ અંગે ગુપ્તમાં ચર્ચા કરશે.

બીજા દિવસે તા. ૨૮ મે ના રોજ જાણીતા પક્ષીવિદો સાથે સૌ પક્ષીપ્રેમીઓ ફ્લેમીંગોને નિહાળવા માટે છાયા વેટલેન્ડ, જાવર વેટલેન્ડ અને કલ્લી વેટલેન્ડ ખાતે સવારે ૭ કલાકે પહોંચી જશે અને બપોરે ૧૨.૩૦ સુધી પક્ષીદર્શન કરવામાં આવશે. ત્યારબાદ ૧.૩૦ કલાકે સર્ટીફિકેટ વિતરણ સાથે સમગ્ર કાર્યક્રમનું સમાપન કરવામાં આવશે. આ કાર્યક્રમમાં ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, હરીયાણા, રાજસ્થાનના ૭૫ જેટલા પક્ષીપ્રેમીઓ જોડાશે અને પાંચ તજજ્ઞો દ્વારા વ્યવસ્થિત માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવશે.

પોરબંદરમાં જોવા મળતા બે પ્રકારના ફ્લેમીંગો

વિશ્વમાં ફૂલ પાંચ પ્રકારના ફ્લેમીંગો છે. જેમાંના એશિયા - આફ્રિકાના નિવાસી બે પ્રકારના ફ્લેમીંગો છે. આ બન્ને ફ્લેમીંગો એક સાથે પોરબંદરના છાયા - પોરબંદર રણ તથા જાવલ ખાડી તેમજ કલ્લી ખાડીમાં વસવાટ મોટો સમય રહે છે. ગ્રેટર ફ્લેમીંગોની ઊંચાઈ લગભગ પાંચ ફૂટ છે. ગુલાબીમોટી વાંકી ચાંચ તેમજ લાલ રંગના લાંબા પગ છે. પીંછા એકદમ શ્વેત છે. જેમાં નીચેનાં લાલ રંગનાં પીંછા ઉડતી વખતે જોવા મળે છે. લેસર ફ્લેમીંગોની ઊંચાઈ ત્રણ ફૂટ છે. કાળી વાંકી ચાંચ, ગુલાબી પીંછા તેમજ લાલ રંગના પગ છે. બન્નેનો ખોરાક ખારાશવાળા પાણીમાં ઉત્પન્ન થતી લીલી શેવાળ - ઝીન એલગી છે. આમ, ફ્લેમીંગોને શાકાહારી ગણી શકાય.

ઈ.વ. ૧૯૬૫થી પોરબંદરમાં ફેલમીંગોનું આગમન

પોરબંદરમાં ઈ.સ. ૧૯૬૫ની સાલથી ગ્રેટર ફ્લેમીંગો જળપ્લાવિત વિસ્તારોમાં આવવાના શરૂ થયા અને લેઝર ફ્લેમીંગો ઈ.સ. ૧૯૬૮ની સાલથી જોવા મળ્યા. એપ્રિલ - મે દરમિયાન છાયા રણ વિસ્તાર, જાવરખાડી, કલ્લી જળાશય વગેરેમાં હજારોની સંખ્યામાં ગુલાબી ચાદર બિછાવાઈ હોય તેવું દેખાતા આ પક્ષીઓ પ્રથમ ભારે વરસાદ પછી પ્રાંગત્રા નજીક ઘુડબર અભ્યારણ્ય વિસ્તારમાં પ્રજનન અને નેસ્ટીંગ માટે જતા રહે છે જે ઓકટોબર આસપાસ નાના બચ્ચા સાથે પોરબંદર પરત ફરે છે.

૪ જળપ્લાવિત વિસ્તારમાં ૩૦ હજાર પક્ષીઓ નોંધાયા

મોકરસાગર કમીટીના ધવલભાઈ વારગીયાએ જણાવ્યું હતું કે, હાલમાં ૪ જળપ્લાવિત વિસ્તારમાં ફ્લેમીંગોની ગણતરી કરવામાં આવી છે. જેમાં છાયાના રણ વિસ્તારમાં સૌથી વધુ ૧૨,૦૦૦ ફ્લેમીંગો, જાવર વિસ્તારમાં સંખ્યાની દ્રષ્ટીએ બીજા ક્રમે ૧૦,૦૦૦ ફ્લેમીંગો, ત્રીજા ક્રમે કલ્લી જળાશયમાં ૫,૦૦૦ ફેલમીંગો તથા ચોથા ક્રમે મેંઢાકીકમાં ૩,૦૦૦ ફ્લેમીંગો નોંધાયા છે. કુલ ૩૦,૦૦૦ જેટલા ફ્લેમીંગોની નોંધણી થઈ હોવાનું જાણવા મળ્યું છે.

પોરબંદર જિલ્લાના ૧૫ વેટલેન્ડમાં સૌ પ્રથમવાર ૬૦થી વધુ બર્ડ વોચરો દ્વારા મોટાપાચે પક્ષી ગણતરી

આભનું આંચલ ઓઢતાં પંખીડાં પક્ષીવિદોના નયનમાં

ગુજરાત બર્ડ કન્ઝર્વેશન સોસાયટી અને પક્ષી પ્રેમીઓ દ્વારા બે દિવસ સુધી સેન્સસ પ્રોગ્રામ

સ્થાનીક અને યાચાવર પક્ષીઓની સંખ્યા અને વૈવિધ્યના કારણે પોરબંદર જિલ્લો જળ પ્લાવિત પક્ષીઓની એક અનોખી દુનિયા : રાજ્યભરના પક્ષીપ્રેમીઓ પોરબંદરના આંગણે એકત્રીત થયા

મોકર સાગર વેટલેન્ડને રામસર સાઈટ જાહેર કરવાની પક્ષી પ્રેમીઓની લાગણી : પક્ષીઓની સુરક્ષા વધુ સુદ્રઢ બનાવવા પ્રયત્ન થશે : પ્રવાસન ક્ષેત્ર તરીકે પણ જિલ્લો વિકાસગામી બનશે

પેજ ડિઝાઇન : સોહિલ લક્કડ

વિશેષ અહેવાલ : નારન બારૈયા

તસ્વીર : વિકાંતસિંહ ઝાલા

ખબરપત્રી પોરબંદર પોરબંદર શહેર સુરખાબી નગરી તરીકે ઓળખાય છે અને જ્યાં બરડો અને ઘેડ જેવા વિસ્તારો પરદેશી પંખીઓ માટે પાર્ટી પ્લેસ માનવામાં આવે છે એવા પોરબંદર જિલ્લામાં ૨૫૦ જેટલા નાના-મોટા વેટલેન્ડ આવેલા છે તેમાંથી ૨૫ જેટલા વેટલેન્ડ મહત્વના છે. આ વેટલેન્ડ એટલે કે જળ પ્લાવિત વિસ્તારોમાં લગભગ ૨ લાખથી વધુ પક્ષીઓ હોવાની અગાઉ થયેલી ગણતરી બાદ જિલ્લામાં પહેલી વાર ૬૦થી વધુ પક્ષીવિદો દ્વારા પક્ષી

ગણતરી કરવામાં આવી રહી છે. આ પ્રકારે વિવિધ રીતે જિલ્લામાં સૌથી પહેલીવાર મોટા પાચે પક્ષી ગણતરી થઈ છે. હાલમાં તેની સાઈન્ટીફીક ડિઝીટલ પ્રોસેસ ચાલી રહી છે અને દિવસોની ગણતરીમાં લોકોને એ ખ્યાલ આવશે કે પોરબંદર શહેર અને જિલ્લાના જળ પ્લાવિત વિસ્તારોમાં કેટલા સ્થાનીક અને કેટલા યાચાવર પક્ષીઓનો સામાન્ય વસવાટ છે. આ વિરાટ પક્ષી ગણતરીનું આયોજન બર્ડ કન્ઝર્વેશન સોસાયટી ઓફ ગુજરાત અને મોકર સાગર કમિટિના સંયુક્ત ઉપક્રમે કરવામાં આવ્યું

છે. આ બ્રોડ સ્કેલ સેન્સસ પ્રોગ્રામને ગાંધીનગરથી આવેલા નિવૃત્ત મુખ્ય વન સંરક્ષક ઉદય વોરા તેમજ બર્ડ કન્ઝર્વેશન સોસાયટી ઓફ ગુજરાતના સેક્રેટરી ડો. બકુલ ત્રિવેદી, મોકર સાગર કમિટિના પ્રમુખ ધવલભાઈ વારગીયા અને પોરબંદર નાયબ વન સંરક્ષક પંડયા સહિતના અગ્રણીઓનું માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત થયું છે. તા.૧૩ અને ૧૪ ફેબ્રુઆરી દરમિયાન આ ગણતરી સંપન્ન થઈ છે ત્યારે આગામી ટુંક સમયમાં તેની આંકડાવાળી જાહેર થવા જઈ રહી છે. આ સાથે જ આ વિરાટ કાર્ય માટે મળેલા પક્ષીવિદો પોરબંદર જિલ્લાના મોકર

સાગર વેટલેન્ડને રામસર સાઈટ જાહેર કરવામાં આવે તેવી લાગણી વ્યક્ત કરી રહ્યાં છે. આ સાઈટને રામસર સાઈટ જાહેર કરવામાં આવે તો વન વિભાગને પક્ષી સંરક્ષણ માટે સાફ ગ્રાન્ટ ફંડિંગ મળી શકે. પ્રવાસીઓને ખેંચી લાવવા માટે સગવડો પણ મળી શકે અને હાલમાં થાય છે તેના કરતા પક્ષીઓનું સંરક્ષણ વધુ સારી રીતે થઈ શકે અને સ્થાનીક લોકોના હક્કો પણ સારી રીતે જળવાઈ શકે. આ માટે પોરબંદરના ઔદિચ્ય ગોઠિલવાડી બ્રાહ્મણ વિદ્યાર્થી ભવન ખાતે મળેલી પક્ષીવિદોની સભામાં દરેક પક્ષીપ્રેમીઓએ આ મત વ્યક્ત કર્યો હતો.

Awaiting wings of Hope

Mokarsagar whispers promises of
global honour. Soon, as a Ramsar site, it
will shine. Till then, MWCC will
work hard.

Biodiversity thrives boundless.

Conservation blooms eternal.

Hope rises relentless.

Both photos: DV

Best wishes from
Bhaskar Thankey

